

DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series14.2024.32.07>
УДК 378.011.3-051:78.071.2-043.83:005.336.2 (083.3)

П'явка К. М.¹

Формування музично-творчих здібностей здобувачів передвищої фахової освіти у процесі інструментального виконавства

Досліджується формування музично-творчих здібностей здобувачів фахової передвищої освіти у процесі навчання гри на музичних інструментах. Окрема увага приділяється методичним рекомендаціям та інноваційним підходам, які сприяють розвитку творчого потенціалу студентів у сфері виконавської діяльності. Розглядаються сучасні методи навчання, що поєднують традиційні та новаторські техніки, спрямовані на підвищення рівня музичної майстерності та особистісного зростання майбутніх музикантів.

Ключові слова: фахова передвища освіта, музично-творчі здібності, інструментальне виконавство, інноваційні засоби, виконавська майстерність, освітній процес.

Навчання у педагогічних коледжах є одним з найважливіших етапів становлення особистості, сприяючи розвитку творчих здібностей і формуючи мотивацію до самовдосконалення. Особливого значення воно набуває у галузі музичного мистецтва. Завдяки тому, що навчання музичному мистецтву вимагає здібностей сприймати і виконувати музичні твори, формування музично-творчих здібностей стає ключовими для професійного становлення студентів у навчальній, творчій та педагогічній діяльності. Інноваційні підходи у цьому напрямку забезпечують гармонійний розвиток особистості, підвищують рівень професійної підготовки та адаптацію до сучасних вимог ринку працевлаштування. При цьому найбільш дієвим навчальним засобом виявляється інструментальне виконавство, яке дозволяє студентам не лише технічно оволодіти музичним інструментом, а й розвивати свій творчий потенціал під час виконання музичних творів. Виконавська діяльність у такому ракурсі спонукає студентів до креативної інтерпретації музики, імпровізації та експериментів зі звуком, що є невід'ємною складовою формування їхніх музичних здібностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема творчого розвитку особистості та формування її здібностей привертає увагу науковців вітчизняної і зарубіжної психолого-педагогічної науки упродовж останнього століття. Її психологічний аспект представлений у працях зарубіжних (Д. Гілфорд, А. Маслоу, Ж. Піаже, Д. Селлі, Е. Торренс) та вітчизняних (І. Бех, Г. Костюк, В. Моляко, В. Остроменський, В. Роменець, В. Рибалка, Д. Юник) науковців, які вивчали природу й механізм творчості. Особливості творчої діяльності майбутнього вчителя музики розглядали О. Бурська, О. Горожанкіна, І. Зязюн, А. Козир, О. Михальова, Н. Мозгальова, О. Олексюк, О. Щолокова. Аналітичний огляд їх наукових праць дає підстави стверджувати, що проблема розвитку творчих здібностей як професійної якості майбутнього вчителя музичного мистецтва в педагогічних коледжах поки що не стала предметом спеціальних досліджень.

Метою статті є виявлення ефективних методичних підходів та інноваційних засобів, що сприяють розвитку музично-творчих здібностей студентів фахової

¹ П'явка Катерина Миколаївна, КЗВО «Луцький педагогічний коледж», Український державний університет імені Михайла Драгоманова, <https://orcid.org/0000-0002-0453-454X>

передвищої освіти у процесі інструментального виконавства. Завдання полягають у вивченні та аналізі сучасних тенденцій в галузі музично-інструментального навчання, а також у розробці практичних рекомендацій для удосконалення освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу. Сучасні світові тенденції в галузі музичної педагогіки засвідчують зростання вимог до професійних та особистісних якостей майбутніх вчителів. Загальне інформаційне середовище, високий рівень освітніх стандартів й нові прогресивні технології створюють передумови для переосмислення змісту навчання у здобувачів фахової передвищої освіти. Від фахівців цієї галузі суспільство вимагає всебічної освіченості й розвинутих творчих здібностей, які в складних соціально-економічних умовах набувають особливого значення. Ця гуманістична концепція засновується на ідеї самоцінності особистості та її здатності до творчого розвитку. Психолого-педагогічні аспекти такого процесу визначаються не лише зусиллями викладачів, освітніми компонентами та навчальними програмами, а й особистим розвитком студентів, їхніми власними музичними досвідом та внутрішніми мотиваціями.

Зазначимо, що одним із найбільш дієвих засобів у розвитку таких якостей є музично-інструментальне виконавство, яке дозволяє студентам не лише технічно оволодіти інструментом, а й розвивати свій творчий потенціал у виконанні музичних творів. Виконавська діяльність у всіх різновидах спонукає студентів до креативної інтерпретації музики, імпровізації та експериментів зі звуком, що є невід'ємною складовою формування їх музичних здібностей.

Якщо розглядати ці здатності у студентів педагогічних коледжів в умовах музичного навчання, то необхідно відзначити наступне: у такому процесі провідну роль відіграє музично-слухова увага, оскільки вона стає важливим засобом регулювання музично-виконавської та музично-творчої діяльності особистості. Від розвиненої музично-слухової уваги залежить здатність повноцінно сприймати і виконувати музичні твори, орієнтуватися у різних музичних явищах, а відтак і спілкуватися з музичним мистецтвом.

У дослідженнях в галузі музичної психології вчені звернули увагу на те, що усі музичні явища мають часову незворотність, тому розуміння змісту музичного твору передбачає слухову спостережливість за розвитком його музичного матеріалу, тобто сформовану слухову увагу.

У навчальному процесі музично-слухова діяльність стимулюються особистісними факторами – мотивацією студента, його потребами, спрямованістю на цілі, а також результати процесу навчання. Результатом заглиблення в процес музично-слухової діяльності та високого зосередження на предметі цієї діяльності є, на думку науковців, довільна слухова увага, яка розвивається під час сприймання музичного твору. При цьому вчені виокремлюють таке поняття як «слуховий контроль», який лежить в основі довільної уваги і поступово досягає автоматизованості дій. На їх думку, вміння чути власне виконання є головним ключем до формування слухової уваги музиканта-виконавця.

Таким чином, аналіз поглядів вчених в галузі музичної психології дає змогу переконатись в тому, що слухова увага відіграє суттєву роль в організації діяльності музиканта-виконавця. Вона зумовлює розвиток звуковисотного, гармонічного, ритмічного і тембрового слуху. Залежно від спрямування слухової уваги слухача, окремі фрагменти музичного звучання стають більш чіткими.

Схожі позиції, але більш конкретно висловлюють педагоги-музиканти (К. Давидовський, З. Йовенко, К. Коленко, О. Лось, Б. Міліч, О. Новицька, Ю. Тарчинська, В. Шульгіна, О. Щолокова). У своїх дослідженнях вони зазначають, що успішне засвоєння музичного твору можливе за умови активного функціонування уваги – її спрямованості, переключення, розподілу та стійкості. При цьому підкреслюють, що увага під час роботи над музичним твором та його виконання повинна спрямовуватися на образно-емоційний зміст музики.

У організації уваги в процесі роботи над музичним твором деякі науковці виділяють три етапи: на першому етапі здійснюється концентрація уваги на цілісне емоційне сприймання твору; на другому етапі виділяються структурні фрагменти, які утворюють цілісний художній образ; на третьому етапі роботи музичний твір у результаті об'єднання усіх елементів на більш високому і якісному рівні набуває завершеності. Для виконавця на всіх етапах діє головна установка – спрямованість уваги на емоційну передачу художніх образів.

Цікаві думки з цього приводу висловила педагог О. Тішечкіна. Вона вивчала особливості розвитку уваги учнів у процесі навчання гри на акордеоні. Дослідниця вважає, що слухова увага музиканта розвивається завдяки активізації музичного слуху, а її особливості зумовлені специфікою музично-виконавської діяльності, спрямованої на формування технічних та музично-творчих завдань. О. Тішечкіна висловлює важливу думку, що на початковому етапі навчання потрібно розвивати зорову, слухову і вольову увагу разом. З цією метою вона розробила власну методику розвитку слухової уваги, яка включає активізацію слухових відчуттів, уявлень та сприймання, а також накопичення у студентів слухового досвіду і формування навичок аналізу процесу та результатів власної роботи.

Разом з формуванням музично-слухової уваги у здобувачів передвищої музичної освіти розвивається інструментально-виконавська діяльність. Її основними завданнями стає передача емоційного змісту музичних творів, збереження їх стилістичної та жанрової специфіки, а також створення оригінальної інтерпретації. Для досягнення цих завдань музикант повинен мати високий рівень технічної підготовки, досконале володіння інструментом і добре розвинені музичні відчуття.

Особливого значення в інструментальному виконавстві набуває техніка виконання, яка вимагає залучення багатьох годин практики, ретельної роботи над технічними аспектами гри та вивчення специфіки інструменту [Дударенко, С. 96-97]. Аби досягти успіхів у виконавській майстерності студент має враховувати багато чинників для досягнення цілі, адже виконавська майстерність є складною категорією, яка включає декілька важливих компонентів. Основними складовими виконавської майстерності студентів передвищої музичної освіти можна вважати:

- *технічну досконалість*. Це основа будь-якого інструментального виконавства. Розвинута техніка гри на музичному інструменті включає володіння різноманітними прийомами, які дозволяють музиканту реалізовувати свої художні задумки;

- *музичний слух та відчуття ритму*. Важливою складовою виконавської майстерності є розвинутий музичний слух – здатність точно відтворювати та інтерпретувати звуки. Також велике значення має відчуття ритму, яке допомагає музиканту грати у правильному темпі, дотримуючись метро-ритмічних особливостей твору;

- *емоційність та артистизм*. Студент-виконавець має бути не лише технічно досконалим виконавцем, а й здатним глибоко інтерпретувати музичний твір, передаючи його емоційний зміст і відтворюючи задум композитора. Така здатність розвивається на основі вивчення історичного контексту твору, його стилістичних особливостей та аналізу партитури. Разом з тим студент має навчитися передавати свої власні емоції та переживання через музику, роблячи виконання яскравим і живим. Його артистичні уміння допомагають зробити виконання неповторним, особистісно забарвленим. Під час концертного виступу як студента-початківця, так і більш підготовленого музиканта, максимально реалізується весь позитивний здобуток виконавських умінь, утворених у результаті копіткої роботи студента за підтримки викладача.

- *комунікативність*. Виконавська майстерність також включає вміння комунікувати зі слухачами, створюючи особливу атмосферу під час виконання. Виконавець має бути здатним налагоджувати контакт з публікою, впливати на її емоційний стан та створювати позитивні враження від музики. Під час роботи над музичним твором виконавцю варто проаналізувати повністю художній зміст, мелодійність, характером виконуваного матеріалу. Адже тільки «пропустивши» через свою свідомість усі елементи художніх образів, закладених у музичних творах, можна утримувати увагу слухача та не втратити з ним зв'язок, що саме і є запорукою вдалого виступу. Важливо також використовувати цікаві композиторські прийоми, нові жанри та стилі, які дають можливість комунікувати із слухачами вербально, тобто змінювати акомпанемент деяких фраз твору, застосовувати ритмічні вистукування по музичному інструменті, створювати імітаційні звуки, елементи «body percussion» тощо.

Відтак у своїй роботі ми розглядаємо інструментальне виконавство у діяльності здобувачів передвищої музичної освіти як можливість розвивати власні музично-творчі здібності. Покажімо це на прикладі роботи із студентами у класі баяну (акордеону).

У цьому плані можна познайомити студентів з цікавою роботою відомого українського композитора С. Людкевича «Дві проблеми розвитку звукозображальності», в якій він розмежовує зображальність і виражальність у музичних творах і пропонує свою класифікацію:

- звукозображальна музика (наслідує звуки природи); Такими прикладами можуть бути твори К. Дакена «Зозуля», Ф. Мендельсова «Пряля», А. Вівавльді «Пори року».

- драматична, програмна музика (відображає стан людини та її почуття). Наприклад, Л. Бетховен. Рондо «Лють з приводу загубленого грошу», В. Косенко «Дві поеми-легенди» та ін.

Під час прослуховування цих творів у студентів розвивається критичне мислення, здатність їх оцінювати з естетичних позицій. Сформовані аналітичні навички стають підґрунтям виразності та індивідуальності виконавця.

Другим напрямком у формуванні музично-творчих здібностей може бути робота з навчальним репертуаром. Загальновідомо, що головним змістом фахового навчання є підбір музичного репертуару. Його професійно грамотний відбір є надзвичайно важливим моментом навчального процесу. Справа в тому, що специфіка виховання баяніста (акордеоніста) полягає в тому, що випускники мають не тільки оволодіти інструментом на професійному рівні, а й методично грамотно

провести урок, мати навички акомпанементу, вільно читати нотний текст з листа, транспонувати і підбирати на слух. Крім того, вони повинні вільно орієнтуватися у методичній літературі.

У розвитку цих музичних інструментів важливим фактором став сучасний репертуар, створений українськими і зарубіжними композиторами. Розвиваючи у студентів музичне мислення, важливо знайомити їх з творами композиторів, які створили їх у авангардній манері з використанням не традиційних для цих інструментів виразових засобів, не традиційної нотації музичного матеріалу. Це, наприклад, твори В. Зубицького, В. Рунчака, С. Губайдуліної, які відкрили нову епоху у баянно-акордеоновій літературі.

З цих позицій звертаємо увагу на формування у студентів під час вивчення музичних творів навичок художньо-педагогічного аналізу для пошуку власної інтерпретації. Студенти мають звертати увагу на назву твору (якщо це програмний твір), динаміку, фразування, артикуляцію, темп та інші елементи, які впливають на виразність виконання. Один і той самий твір може звучати зовсім по-різному залежно від особистого підходу музиканта. Для розвитку інтерпретаційних умінь пропонуємо студентам самостійно здійснити поглиблений художньо-педагогічний аналіз твору: ознайомлення з його історичним і культурним контекстом, виявлення стилістичних особливостей композитора. У процесі такого аналізу важливо звертати увагу на окремі елементи, зокрема фразування, артикуляцію, динаміку, агогіку та темп. За можливістю доцільно використовувати методику порівняння інтерпретацій одного і того ж твору видатними виконавцями. Це дозволяє студентам побачити, як різні інтерпретації впливають на сприйняття музичного твору. Творчий характер художньо-педагогічного аналізу музичних творів активізував розвиток музично-творчих здібностей майбутніх учителів музичного мистецтва.

Третім, важливим напрямком формування музично-творчих здібностей студентів педагогічних коледжів вважаємо читання нот з листа, створення обробок для різних мелодій, зокрема українських народних пісень, а також мелодій на запропоновані вірші, підбір власного акомпанементу для вокального твору.

Для формування музично-творчих здібностей останнім часом доволі широко використовуються інтерактивні технології. Різні інтерактивні платформи та мультимедійні засоби значно розширили можливості як для студентів, так і для викладачів. Наприклад, використання спеціальних програм для тренування ритму та інтонації, таких як SmartMusic або Yousician, дозволяє студентам покращувати свої навички в інтерактивному режимі. Ці платформи надають можливість відслідковувати процес навчання, отримувати зворотній зв'язок у реальному часі та працювати над помилками. Завдяки цифровим технологіям студенти мають доступ до відеоуроків, які проводять музиканти-педагоги у різних країнах світу. Такі платформи як MasterClass або Coursera пропонують курси з виконавської майстерності, що дозволяють отримати знання від найкращих виконавців у своїх галузях. Це дає можливість студентам навчатися у власному темпі, повторювати складні моменти та аналізувати технічні прийоми видатних музикантів.

Нові аудіо- та відеотехнології дозволяють здобувачам освіти записувати свої виступи, а потім аналізувати їх. Це виявилось надзвичайно корисним методом самостійного навчання, оскільки студенти можуть виявляти свої технічні та інтерпретаційні помилки, які важко помітити під час виконання у режимі реального

часу. Відеозаписи також допомагають студентам розвивати сценічну впевненість, що є важливою складовою виконавської майстерності. Хоча технологія віртуальної реальності ще перебуває на початкових етапах розвитку у сфері музичного навчання, вона має великий потенціал для навчання виконавській майстерності. За допомогою VR-технологій студенти можуть практикувати виступи на сцені в умовах, максимально наближених до реальних концертних ситуацій, що допомагає зменшити сценічний страх і розвинути навички виступів перед публікою.

Впровадження цих технологій набуло особливої актуальності під час пандемії COVID-19, яка значно прискорила процес впровадження дистанційного навчання в музичні заклади. Викладачі проводять заняття за допомогою таких платформ як Zoom або Skype, що дозволяє студентам навчатися незалежно від місця перебування. Вебіари провідними виконавцями та педагогами також стали важливою частиною освітнього процесу, надаючи можливість студентам спілкуватися з експертами з різних куточків світу. Різноманітні мобільні додатки дозволяють студентам займатися самостійно, навіть без постійної присутності викладача. Наприклад, додатки для розвитку техніки пальців, слуху, ритму та інтонації допомагають студентам тренуватися в зручний для них час і тримати постійний контроль над власним прогресом. Такі додатки як TonalEnergy Tuner або Metronome Beats допомагають розвивати точність у ритмі та інтонації, що є важливим аспектом виконавської майстерності.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане можна стверджувати, що формування музично-творчих здібностей стає важливою умовою фахової підготовки вчителя музичного мистецтва у закладах передвищої освіти. інтерпретаційної майстерності, знання музичних стилів та емоційного підходу до музики. Завдяки сучасним методикам та інноваційним технологіям процес навчання у класі баяну (акордеону) стає більш ефективним, а студенти отримують нові можливості для розвитку своїх музично-творчих здібностей. Методичні підходи до розвитку їх виконавської майстерності та використання інноваційних технологій у навчанні інструментальному виконавству допомагають студентам оволодіти новими засобами музичної виразності, розкрити свої музичні здібності. Систематична робота над інтерпретацією музичних творів, розвитком індивідуального стилю та використання сучасних технологій робить процес навчання ефективнішим, різноманітнішим та цікавішим.

Література:

1. Волкова, Г. М. (2018) Формування музично-творчих здібностей студентів: методичні аспекти. Київ, С.220
2. Дударенко, Т. В. Формування музичних компетенцій засобами інструментального виконавства. *Музична академія*. Одеса, 2020. С.180
3. Іванченко, О. В. (2019) Виконавська майстерність у контексті інноваційних освітніх технологій. *Наукові записки НаУКМА*. С. 35–45.
4. Кравченко, О. П. Використання інноваційних технологій у формуванні творчих компетентностей студентів. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Випуск № 34, 2021.С. 78–84.
5. Петренко, С. М. (2020) Інструментальне виконавство як складова професійної підготовки музикантів. *Вісник музичної освіти*. Випуск № 12, С. 50–62.
6. Сорока, Л. М. (2021) Творчі компетентності студентів у процесі музичного навчання. *Харківський нац.університет мистецтв ім. І. П. Котляревського*, Харків, С. 256
7. Smith, J. Music Pedagogy in the Digital Age: New Approaches to Instrumental Performance / J. Smith, R. Wilson // *Journal of Music Education*. 2022. Vol. 9. P. 100–114.

РЯВКА Kateryna.

Formation of musical and creative abilities of seekers in preliminary higher professional education through instrumental performance.

The article explores the development of musical and creative competencies in students through instrumental performance. It highlights methodological recommendations and innovative approaches that enhance students' creative potential in the field of music. The study examines modern teaching methods that integrate traditional and innovative techniques aimed at improving the level of musical proficiency and personal growth of future musicians. Instrumental performance is not only viewed as a technical skill but as a powerful medium for developing a student's artistic individuality and creative thinking. In this context, special attention is paid to how pedagogical strategies can bridge the gap between theoretical knowledge and practical application, fostering a deeper connection to the material being studied. The article provides an in-depth analysis of current trends in the field of instrumental music education, including the use of digital technologies, interdisciplinary approaches, and personalized learning trajectories that accommodate the individual needs and strengths of students. The research focuses on identifying the factors that contribute to a successful educational process in instrumental performance, such as motivation, emotional engagement, and reflective practices. By synthesizing best practices and case studies from various educational settings, the article offers practical recommendations for educators to foster a more dynamic and innovative learning environment. Additionally, the study emphasizes the importance of collaboration in instrumental ensembles, exploring how group performances can serve as a catalyst for creative growth and the development of musical competencies. Through collaborative exercises, students not only improve their technical abilities but also learn to adapt, communicate, and express themselves within a collective framework. The proposed methodological recommendations are designed to inspire educators to implement creative and innovative approaches that nurture both technical excellence and artistic expression in their students.

Keywords: musical and creative competences, instrumental performance, innovations, performance skills, educational process.

References:

1. Volkova, H. M. Formation of musical and creative abilities of students: methodological aspects. Kyiv, 2018. P.220
2. Dudarenko, T. V. Formation of musical competences by means of instrumental performance. Music Academy. Odesa, 2020. P.180
3. Ivanchenko, O. V. Executive mastery in the context of innovative educational technologies. Scientific notes of NaUKMA. 2019. P. 35–45.
4. Kravchenko, O. P. The use of innovative technologies in the formation of students' creative competences. Pedagogical sciences: realities and prospects. Issue No. 34, 2021.S. 78–84.
5. Petrenko, S. M. Instrumental performance as a component of professional training of musicians. Herald of music education. Issue No. 12, 2020. P. 50–62.
6. Soroka, L. M. Creative competences of students in the process of music education. Kharkiv National University of Arts named after I. P. Kotlyarevskyi, Kharkiv, 2021. P. 256
7. Smith, J. Music Pedagogy in the Digital Age: New Approaches to Instrumental Performance / J. Smith, R. Wilson // Journal of Music Education. 2022. Vol. 9. P. 100–114.